

Cumhuriyet'in İlk Yıllarından Bir Harita Örneği: 1927 Tarihli Tosya Kazası Haritası

Bekir GÖKMEN¹

Geliş Tarihi	12.02.2016	Kabul Tarihi	07.03.2016
--------------	------------	--------------	------------

Öz

Türkiye Cumhuriyeti kurulduktan dört yıl sonra Tosya kazası ziraat memurlarından Behçet Bey, Tosya kazasında meydana gelen gelişmeleri konu edindiği bir harita hazırlamıştır. 1927 tarihli bu harita, henüz yeni kurulmuş olan Türk Tayyare Cemiyeti'ne hediye edilerek, basımı İstanbul'da, Çiftçi Matbaasında gerçekleştirilmiştir. Tosya kazasındaki gelişmeler gerek altyapı gerekse üst yapı dâhilinde ele alınmıştır. Kazada kurulmuş telefon hatlarından, yapılmış ve yapılmakta olan yollara ait bilgileri haritaya işlenmiştir. Kaza köylerinde açılmış okullar, cinsiyetlerine göre öğrenci sayıları hakkında bilgilere tablolarda yer verilmiştir. Tosya kazasının kalkınması ve gelişmesi için var olan coğrafi potansiyeller, fiziki, beşeri ve ekonomik bakımdan değerlendirilerek, ilgili konular grafik ve tablolarla görsel hale getirilmiştir. Eski Türk Alfabesiyle hazırlanmış olan Tosya kazası haritasının transkripsiyonu ve reproduksiyonu yapılarak, elde edilen bilgiler modern coğrafya prensipleri dâhilinde değerlendirilmiştir. Böylece, harita ve haritaya eklenmiş diğer bilgilerin de yardımıyla Tosya kazasının, Cumhuriyetin kuruluş yıllarındaki coğrafi görünümü yansıtılmaya çalışılmıştır.

Anahtar Kelimeler: Harita, Kaza, Tosya, Coğrafya, İdari Bölünüş

¹Çankırı Karatekin Üniversitesi, Edebiyat Fakültesi, Coğrafya Bölümü, Uluyazı Kampüsü, Çankırı-TÜRKİYE
E-posta: bekirgokmen@karatekin.edu.tr

An Example of a Map From Early Days of Turkish Republic: Tosya District's Map Dated on 1927

Bekir GÖKMEN

Received	12.02.2016	Accepted	07.03.2016
----------	------------	----------	------------

Abstract

An agriculture officer, Behcet Bey drew a geographical map of Tosya district, four years after the establishment of the Turkish Republic. This administrative map has subjected about the social and economical development of the district. The map was presented to the Turkish Aviation Society and was published by the Ciftci Matbaası in İstanbul. The economic developments in Tosya district are considered by the view of infrastrucrure and superstructure. The wired telephone lines, constructed roads were located in the map. It was also mentioned about the schools and number of students which were shown as tables. The evolution and the development progress of the district's potential was evaluated in the aspect of physical, social and economical approach. All these subjects were illustrated by the graphic and tables in the map. Tosya district map was drawn with the label of the former Turkish Alphabet so it has been translated to the modern Turkish language and interpreted by the principles of modern geographic methods. Through this, the map of Tosya district has been analysed to obtain the geographical potential.

Keywords: Map, District, Tosya, Geography, Administrative Division

Giriş

Tosya kazasına² ait, transkripsiyonu ve değerlendirilmesi yapılan bu haritanın basımı İstanbul'da bulunan Çiftçi Kütüphanesi matbaasında 1 Mart 1927 tarihinde gerçekleştirilmiştir. 26 Aralık 1925 tarihi itibarıyla miladi takvimin kabulünden sonra hazırlandığı ve basımı gerçekleştirildiği için harita basım tarihi, miladi takvime göre düzenlenmiş olup hazırlandığı tarihte halen eski Türk alfabesi kullanılmaktaydı. Çalışmamızda kullanılmış olan harita nüshası, Ankara Milli Kütüphane, Harita arşivinde Hrt 1994 D 1782 numarasıyla kayıtlı bulunmaktadır. Konusu ve içeriği incelendiğinde ilgili haritaya benzer başka bir haritaya hâlihazırda rastlanılmamıştır. Haritanın çiziminde kullanılabilecek temel altlık harita 1911-1929 yılları arasında tamamlanan, Türkiye'deki modern tekniklerle üretilen ilk harita serisi olan 1:200.000 ölçekli Bonn projeksiyonlu haritalardır³.

1 Kasım 1928 tarihinde 1353 sayılı Yeni Türk Harflerinin Kabul ve Tatbiki Hakkında Kanun'un kabul edilmesinden önce basıldığı için alfabesi Osmanlı Devleti'nce kullanılmış olan Arap alfabesinin temelini oluşturduğu eski Türk alfabesidir⁴.

Tosya kazası, idari bölünüş olarak Osmanlı Devleti idari yapısından Cumhuriyete miras kalmış bir yönetim alanıdır. Osmanlı Devleti'nde kazalar, sancakların alt bölümü olup günümüzde ilçelere karşılık gelen idari alanlardır⁵. 1927 yılındaki Tosya kazası, Tosya merkez nahiyesi ile Kargı nahiyesinin köy ve kırsal mahallelerden meydana gelmekteydi. Kaza ve nahije kelimeleri 1945 yılı itibarıyla yerlerini ilçe ve bucak kelimelerine bırakmışlardır⁶. 1949 yılında çıkarılan "İl İdaresi Kanunu" ile artık il, ilçe, bucak ve köy tasnifi resmi bir kullanım haline dönüşmüştür,

Tosya kazası isimli bu harita aslında Cumhuriyet sonrasında mevcut durumunu ortaya koymak için hazırlanmıştır. Kalkınmanın ve gelişmenin

²Türk Dil Kurumu, Yazım Kuralları,10.02.2012,

http://www.tdk.gov.tr/images/dosyalar/YAZIM_KURALLARI.pdf .s.13-14

Özel ada dâhil olmayıp tamlama kuran şehir, il, ilçe, belde, köy vb. sözler küçük harfle başlar: Konya ili, Etimesgut ilçesi, Uzungöl beldesi, Taflan köyü vb.

³ Ali Türksezer- Selman Çobanoğlu, " Türk Haritacılık Tarihi – 1:200.000 Ölçekli Haritalar", Harita Dergisi, Harita Genel Komutanlığı, 2012, S. 148, s.1.

⁴ Türk Dil Kurumu, Yazım Kuralları,10.02.2012, s.1.

⁵ Ali Özçağlar, **İdari Coğrafya**, Ümit Ofset Matbacılık, Ankara, 2011, s.115

⁶ 20 İlkteşrin 1940 tarihli Genel Nüfus Sayımı kitapçığında eski sayımlardan farklı olarak il, ilçe ve bucak tasniflemesi yapılmıştır.

köylerden başlayacağına inanan büyük önder Atatürk; yurdun her tarafının dengeli bir şekilde çağın gerektirdiği imkânlardan faydalanması için bir dizi kanun ve inkılap ortaya koymuştur. Öncelikli olarak çağı yakalama ülküsü, eğitim-öğretim işleriyle başlamıştır. 3 Mart 1924'te, Tevhid'i Tedrisat Kanunu'nun kabul edilmesi ile bütün öğretim kurumları birleştirilip Milli Eğitim Bakanlığına bağlanmıştır. Aynı tarihte, Teşkilat-ı Esasiye⁷ye eklenen bir madde ile kız çocuklarının devlet okullarında ücretsiz eğitim görmeleri zorunlu hale getirilmiştir.⁸ 18 Mart 1924'te yürürlüğe giren köy kanunu ile de köyde yapılması zorunlu olan bazı işlerin sıralandığını görmekteyiz. Bunlar arasında köylünün yaşam standardını ön plana çıkaracak imar ve inşaat işlerine öncelik verilmiştir. Örneğin, köylere kapalı kanallar yoluyla su getirmek ve çeşme yapmak; köy meydanından geçecek şekilde köye bir baştan öbür başa çaprazlama kesişecek iki yol yapmak; maarif idarelerin vereceği örneğe göre bahçeli bir mektep yapmak ve köyden hükümet merkezine veya komşu köylere giden yolların kendi sınırı içindeki kısmını yapmak ve onarmak gibi kalkınmada öncelikli alt yapı çalışmalarının tüm ülke sathında olması gerektiği gibi Tosya kazasında etkili bir şekilde yürütüldüğü anlaşılmaktadır.⁹

Tosya Kazasına ait bu haritanın çizimi ziraat memuru Behçet Bey tarafından gerçekleştirilmiştir. Çizilen bu harita o dönemde etkin çalışmalar içinde olan Türk Tayyare Cemiyeti Tosya Şubesi Reisi Nuri Bey'e hediye edilmiştir. Türk Tayyare Cemiyetinin katkılarıyla haritanın basımının gerçekleştirildiği ve bir kültür hizmeti olması yanında kuruma gelir sağlamayı amaç edinmesi beklenmiştir.

Tosya Kazası Haritası'nın Değerlendirilmesi

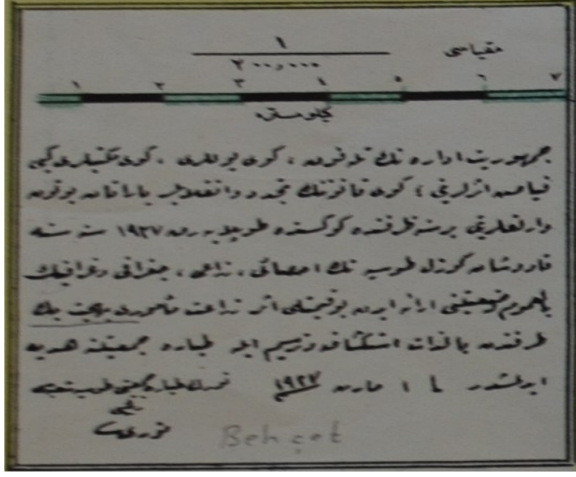
Tosya Kazasına Ait Haritanın Şekil ve İçerik Değerlendirilmesi

Tosya kazası haritasının, iç çerçeve bölümünün sağ alt köşesinde yer alan açıklamanın bugünkü Türkçeyele açıklamalı transkripsiyonun yapılmış şekli şöyledir.

⁷ 1921 Anayasasının diğer bir adıdır.

⁸ Neriman Tongul, "*Türk Harf İnkılabı*", Ankara Üniversitesi Türk İnkılap Tarihi Enstitüsü Atatürk Yolu Dergisi, 2004, s.114.

⁹ Türkiye Cumhuriyeti Adalet Bakanlığı, Mevzuat Bilgileri, "Köy Kanunu", <http://www.mevzuat.adalet.gov.tr/html/368.html>, 01.03.2012.

Şekil 1: Tosya Kazasına Ait Haritanın Açıklama Metni

“Cumhuriyet-i idarenin [Cumhuriyet idaresinin]¹⁰ telefon, köy yolları, köy mektepleri gibi kıyâmın [kalkınma] eserlerini, köy kanununun teceddüd [yenilenme] ve inkılâbını [değişme] yaratan bütün varlıklarını bir sene zarfında göğsünde toplayarak 1927 senesine kavuşan güzel Tosyanınıhsârı [kısaltılmış], zirai, coğrafi ve grafik bilumum [çeşitli] vaziyetini irâe [gösterme] eden bu kıymetli eser ziraat memuru Behçet Bey tarafından bizzat inkişâf [ortaya koyma] ve tersim [resim çizme] ile tayyare cemiyetine hediye edilmiştir. 1 Mart 1927. Türk Tayyare Cemiyeti Tosya Şubesi Reisi Nuri.

Bu açıklama metni içinde ayrıca haritanın kesir mikyası [ölçeği] 1/200.000 olarak gösterilmiş ayrıca haritadaki uzunlukları rahatlıkla ölçebilmek için 1 kilometre aralıklı çizgi ölçek de konulmuştur.

1927 yılında, ziraat memuru Behçet Bey tarafından çizilen Tosya kazasına ait harita ebatları 59x87 cm ölçüsündedir. Haritanın ana kısmını, Tosya kazası idari sınırları içinde kalan çizim alanı oluşturmaktadır. Kaza idari sınırları dışında kalan alanda, komşu vilayet ve kaza arazileriyle ilgili olarak da idari sınırlar, akarsular ve kısmen de karayollarına ait bilgiler bulunmaktadır. Haritanın asıl çerçevesini oluşturan kısımda ayrıca haritanın

¹⁰ Tosya Kazası Haritasında yer alan eskimiş kelimelerin güncel anlamları köşeli parantezler halinde metin içinde verilmiştir.

çizgi ölçeğinin bulunduğu açıklama metni, harita işaretleri, grafikler ve arazi kesitleri bulunmaktadır.

Harita çerçevesinin dış kısmında ise, kaza geneline ait tarım ürünlerinin üretim miktarları, kazada mevcut olan hayvanların sayıları, kazada bulunan okulların köy yerleşmeleri bazında isimleri ve öğrenci sayıları, kazada mevcut olan sanayi tesisleri, kazanın sahip olduğu toplam tarım alet ve makinaları ile kaza köylerine ait çeşitli bilgilerin sıralandığı tablolar yer almaktadır.

Tosya kazası haritasının başlığı haritayı çizen kişiye göre “Tosya Kazası” olarak belirlenmiş ve kaza idari sınırı dâhilindeki alanın coğrafi verileri ortaya konulmuştur. Haritanın esas çizim çerçevesi içinde kalan kısım içinde ise haritadan ayrı olarak beş ayrı dikdörtgen içinde çeşitli bilgiler sunulmuştur. Bu haritanın ilgili kısımlarını genel bir şablon halinde ortaya koymaya çalışarak haritayı 8 ana başlık altında listelemeyi faydalı görmekteyiz. Bu gruplandırma aşağıdaki tabloda sıralanmıştır.

Tablo 1: Tosya Kazasına Ait Haritanın İçerik Şablonu	
<i>No</i>	<i>HARİTA BÖLÜMLERİ</i>
1.	HARİTA BAŞLIĞI
2.	ASIL HARİTA
2.1.	İşaretler
2.2.	Arazi ve Ürün Grafikleri
2.3.	Arazi Genişlik Grafikleri
2.4.	Arazi Kesiti
2.5.	Açıklama Metni
3.	TARIM ÜRÜNLERİ
4.	HAYVANCILIK
5.	EĞİTİM-ÖĞRETİM
6.	SANAYİ
7.	TARIM ARAÇLARI
8.	KÖYLERE AİT BİLGİLER (Nüfus, Ulaşım, Tarım)

Tosya kazasına ait haritanın asıl harita kısmının sol üst tarafında işaretler veya lejant adı verilen alan bulunmaktadır. Bu lejant kısmı günümüz haritalarında genellikle altta veya sağ tarafta yer alsa da bu haritada sol üstte verilmiştir. İşaret-i Mahsusa [Özel İşaretler] olarak adlandırılan bu kısımda öncelikli olarak yerleşmelerin coğrafi karakterleri verilmiştir. Yerleşmeler, kaza, nahiye, köy ve mahalle olarak ayrılmış, her biri için özel işaretler kullanılmıştır. Burada birer idari alan olan kaza ve nahiye için yerleşme bazında düşünüldüğünde kaza merkezi ve nahiye merkezi şeklinde bir kullanım olması gerekliliği şüphe götürmez.

Yerleşmelerden sonraki özel işaret ise karakolu, simgelemektedir. Burada bir asker omuzunda tüfekle karakol sembolize etmiştir. Orman ve koru alanları ise daire şeklinde taramalarla gösterilmiştir. Tosya kazası dağlarının geniş ormanlarla kaplı olması, dağlar üzerinde bu sembolün yoğun kullanılması sonucunu doğurmuştur.

Özel işaretler kısmında karayollarına ait bilgiler 3 grupta ele alınmıştır. Bunlar sırasıyla Köy Şosesi, Araba Yolu ve Yaya Yolu olarak verilmiştir. 1923 yılında döşenen telefon hatlarına ayrıca haritada yer verilmiştir. Bundan sonra Irmak ve Köprü, Dere, Çeltik Arazisi, Hudut ve Derdest İnşa Köy Şosesi özel işaretler kısmında yerini almıştır. Hudut işareti burada Tosya kazasının idari sınırıyla ilgidir. Bu sınırlar Osmanlı Devleti zamanından intikal etmiş ve coğrafi anlamda “akar-bakar” esası gözetilerek belirlenmiştir. Tosya kazasını komşu kaza ve vilayetlerden bu sınır sayesinde ayırabilmekteyiz. Derdest inşa köy şosesi işareti ise gelişmekte olan Cumhuriyet’in hali hazırda yapımı devam eden yollarını göstermektedir.

Haritanın çizim kısmındaki ikinci parça Tosya kazası arazisinin bölünüşüne ait bilgilere ve kazada ekilen ürünlerin ekim alanları hakkında bilgilere yer verilmiştir. İki parçadan oluşan grafiğin sol tarafında Mesahâ-î Sathiyeye adı verilen kısımda arazi Orman, Yayla ve Mera, Eşcar-ı Habs ve Çıplak Maileler [Vasıfsız Ağaçlık ve Çıplak Araziler], Gayri Kabil-i İstifade Arazi [Faydalanılması Mümkün Olmayan Arazi] ve Kâbil-i Ziraat ve Merzu’a Arazi [Tarım Yapılabilir ve Ekili Arazi] olmak üzere beş kısımda ele alınmıştır.

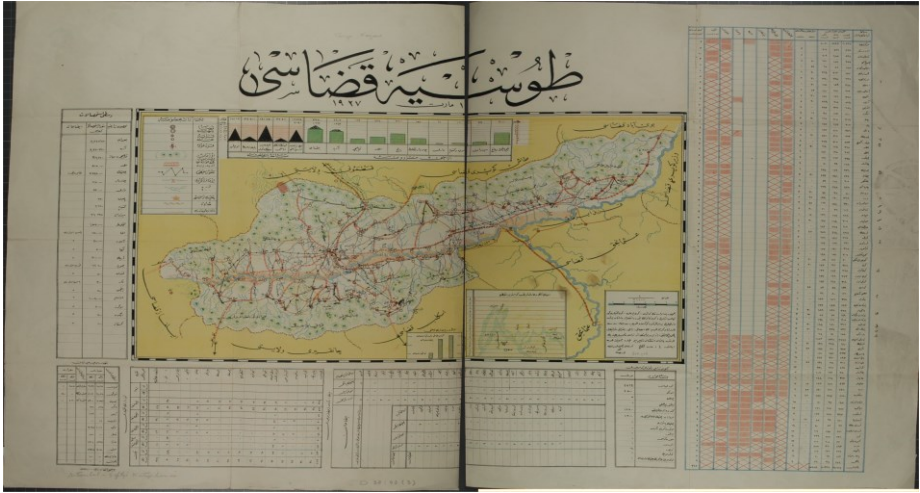
Arazi bölünüşü bilgileri hektar cinsinden verilmiştir. 1927 yılı Tosya kazası arazisinde orman alanları 147250 ha, yayla ve mera alanları 39500 ha, eşcar-ı habs ve çıplak maileler 181750 ha, gayri kabil-i istifade alanlar 32500 ha, kabil-i ziraat arazi 12528 ha olup, bunun 7190 hektarı ise hali hazırda ziraat olunmaktaydı.

Grafiğin sağ tarafında ise Tosya kazasındaki ekili ve dikili arazilerin ürün bazında hektar cinsinden alanları verilmiştir. Ekili alanlar ürün olarak buğday, arpa, kaplıca, mısır, pirinç, çavdar ve mahlût, darı, pamuk- kendir ve sebzevattır. Bu ekili alanlar yanında eşcar-ı şıra ve bağ gibi dikili alanları da görmektediriz

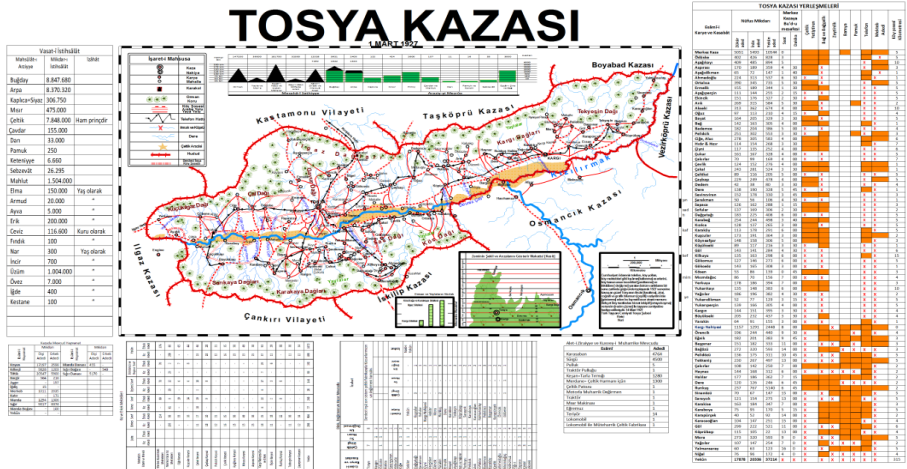
Haritanın esas çizim kısmının altında arazi genişliği grafiği yer almaktadır. Bu grafiğin çizilmesinde sütun grafik kullanılmıştır. Grafikte Kös Dağı ve Karakaya silsileleri ilk sırada yer alırken, kaza arazisinin kuzey kısmını oluşturan Ilgaz Dağları ve Kargı Silsilesi sırasıyla ikinci ve üçüncü olarak

gelmektedir. Ancak alansal ölçüde kuzeydeki silsilelerin toplam orman ve yayla alanları güneydeki silsilelerden çok daha geniş bir alan kaplamaktadır.

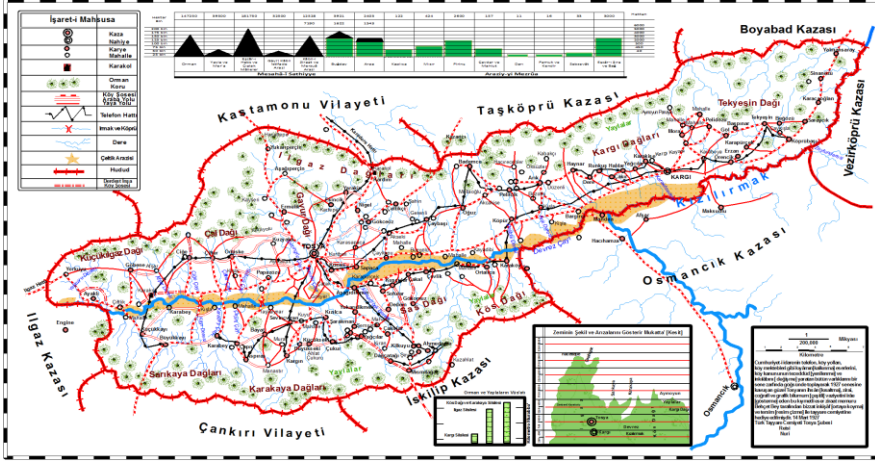
Zeminin şekil ve arızalarını gösterir mukatta'[kesit], şablonunu özetleyen tabloda 2.4. sıra numarasıyla Arazi Kesiti olarak yer almaktadır. Bu kesitte sol tarafta 250 metrede bir basamaklanmış yükselti çizelgesi yer almaktadır. Yükselti basamağı 250 metreden başlayıp 3500 metreye kadar çıkmaktadır. Ilgaz ve Koroğlu dağlarının doruk noktalarının yükseltileri yanında, Tosya ve Kargı kentsel yerleşmelerinin deniz seviyesinden yükseltisi ve kaza arazisinde yer alan akarsuların yükseltilerine yer verilmiştir.

Harita 1: 1927 Tarihli Tosya Kazasına Ait Haritanın Orijinal Hali

Harita 2: 1927 Tarihli Tosya Kazasına Ait Haritanın Transkript Edilmiş Reprodüksiyonu (Dr. Bekir GÖKMEN)

Harita 3: 1927 Tarihli Tosya Kazasına Ait Haritanın Transkript Edilmiş Asıl Harita Çerçevesi (Dr. Bekir GÖKMEN)

Ilgaz ve Kös dağı bloklarının kesitleri yanında Ilgaz Dağlarının zirvelerini oluşturan Hacettepe ve Çatalılgaz doruklarının en yüksek kesimleri oluşturdukları grafikte gösterilmiştir. Bu yükseltilerden daha aşağı kesimlerde ise 1600 metrelerde Derbent karakolu, 1000 metrelerde Tosya şehri ve 500 metrelerde ise Kargı kasabasını görmekteyiz.

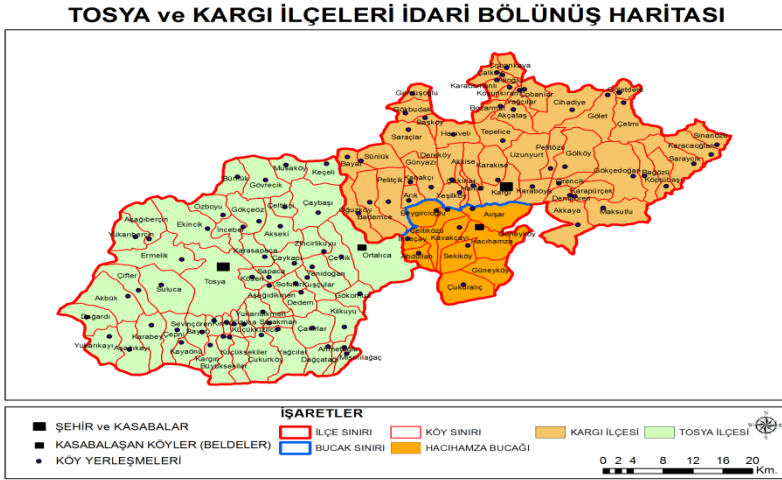
Diğer zirveler arasında ise Kös Dağının doğusunda yer alan Sarıkaya ve Karakaya dağları ile Devrez oluğunun kuzeyinde yer alan Kargı Dağları ve bu dağlar üzerinde yer alan Ayınoyun Yaylası gösterilmiştir. Kesitte ayrıca Devrez Çayı ile Kızılırmak en alt kısımda yer alacak şekilde görülür.

Harita çerçevesi içinde en son olarak ölçeklerin ve haritaya ait açıklamaların olduğu kısım yer almaktadır. Burada haritanın ölçeği hem kesir hem de çizgi ölçek olarak verilmiştir.

Kesir ölçekte makyas 1/200000 olarak geçerken, çizgi ölçeğin aralık değerlerinin birer km'ye karşılık geldiği görülmektedir.

Tosya Kazasına Ait Haritanın İdari ve Fiziki Coğrafya Özellikleri

1927 yılındaki Tosya kazası arazisinin günümüz arazileri itibarıyla karşılığı, Kastamonu ili Tosya ilçesi arazisi ile Çorum İli, Kargı ilçesi arazisidir. Harita sınırlarını incelersek, o dönemdeki Kargı nahiyesi topraklarının Kızılırmak'ın güneyine geçmediği dolayısıyla günümüzdeki Kargı ilçesi, Hacıhamza bucağının Tosya kazasına dâhil olmadığı Harita 3 ile Harita 4'ün karşılaştırılmasından kolaylıkla anlaşılır.

Harita 4: Tosya ve Kargı İlçelerinin İdari Bölünüşü (Dr.Bekir GÖKMEN-2016)

1927 yılında Kastamonu vilayetine bağlı Tosya kazasının kuzeyinde yine Kastamonu Vilayeti, Merkez kazası, Taşköprü ve Boyabat kazaları bulunmaktadır. Kazanın doğusunda Vezirköprü kazası, güneyinde ise Osmancık ve İskilip kazalarıyla, Çankırı vilayeti merkez kazası yer alır. Çankırı vilayetinin Ilgaz kazası ise kazayı batından sınırlandırmaktadır.

Tosya kazası arazisinin fiziki coğrafya özelliklerine bakacak olursak, kaza arazisinin güneybatıdan kuzeydoğuya doğru uzandığını görürüz. Bu uzanım aslında Devrez Çayının akış doğrultusu olup, Kızılırmak bu çayı, Kargı kasabası batısında kendisine kattıktan sonra aynı doğrultuda akışına devam eder. Bu iki akarsuyun akış doğrultusunu Kuzey Anadolu Fay kuşağı belirlemiştir. Bu depresyon içine yerleşmiş akarsular getirdikleri alüvyonlarla bu çukur alanları doldurarak yer yer daralıp genişleyen ovaları

teşekkül etmişlerdir. Tosya ve Kargı ovalarının bu genişleme yerlerine tekabül ettiği görülür. Bu genişleyen çöküntü alanlarında özellikle kaza ekonomisi için son derece önemli olan çeltik ekimi yapılmaktadır. Çeltik ekimi yapılan alanların batıda, Devrez Çayı boyunca başlayıp doğuya doğru Kızılırmak'a kadar devam ettiği harita üzerinden tespit edilebilir.

Devrez depresyonun güney ve kuzeyinde ise yükselmiş dağ blokları yer alır. Güneydeki dağ silsilelerinin genel ismi Köroğlu dağlarıdır. Bu dağlar batıda Sakarya Irmağından başlayarak doğuda Devrez'in Kızılırmak'a karıştığı dirseğe kadar devam eder. Bu dağlar üzerinde yer alan ormanlık alanlar ve bu ormanlık alanlar içinde yaylalar oldukça geniş alanlar kaplar. Köroğlu dağlarının özellikle kuzey yamaçları Tosya kazası arazisi içerisinde kalır. Çankırı vilayeti ile Tosya kazası arasında sınır çizen Sarıkaya ve Karakaya dağları kazanın batısından doğuya doğru uzanırlar. Doğuya doğru uzanan bu dağ silsilesine Gökomuz köyü kuzeyinde Sas Dağı ve daha doğuda ise Kös Dağı eklenmektedir.

Bu dağların yükselteleri nadiren 2000 metreyi geçmektedir. Bu durum dağların zirvelerine kadar orman örtüsüyle kaplı olduğunu ve burada yer alan yaylaların ormanların tahribi sonucu açılmış orman içi otlak karakterinde olduğu görülür.

Devrez çöküntü alanının kuzeyinde ise Ilgaz dağları adı verilen dağ silsileleri yer alır. Batıda Küçük Ilgaz Dağlarıyla başlayan bu dağ silsileleri Çifter ve Ödüske köyleri kuzeyinde Çal Dağı adını alırlar. Tosya kuzeyinde Ilgaz Dağları olarak değerlendirilen dağ sıralarının bir kısım kolları güneye doğru uzanım göstermektedir. Tosya şehri kuzeyindeki bu uzantılar ilgili haritadan da anlaşılacağı üzere Gavur Dağı olarak adlandırılmaktadır.¹¹

Tosya Kazası haritasından tespit edildiği üzere Ilgaz dağları, Gavur dağlarından sonra kuzeydoğuya doğru uzanarak Kargı kasabası kuzeyinde Kargı Dağları ismini almaktadır. Bu dağ silsilesi kazanın en doğu ucunda Tekyeşin Dağı adını alır. Bu dağ sıraları kuzeydoğuda Kızılırmak tarafından sınırlandırılmaktadır. Bu sınırlama aynı zamanda Tosya kazasının idari

¹¹Bknz. Ünal İbret, "Tosya Şehri'nin Fonksiyonel Özellikleri", Marmara Coğrafya Dergisi, S.9, 2004, s.52-53.; Ünal İbret, "Tarihi İpekyolu Üzerinde Bir Anadolu Şehri", Marmara Coğrafya Dergisi, S.8, 2003, s.56-57.

sınırını da teşkil etmektedir. Kuzeydeki dağların yükseltilerine bakacak olursak; Yukarıperçin köyü kuzeyindeki Hacettepe noktası civarında 2000 metrelerin üzerine çıktığını, bu alanın dışında ise yükseltilerin 2000 metreler civarında ve altında kaldığı görülür. Bu durumda Hacettepe zirveleri ¹² hariç Ilgaz dağı silsilesinin doruk kesimlerinin ormanlarla kaplı olduğu görülür. Eteklerde meşe ve karaçam ağaç türleriyle başlayan bu ormanların üst kısımları sarıçam ve göknar ağaçlarından oluşmaktadır.

Tosya kazası haritasından elde edilebilecek diğer bir coğrafi veri akarsu bilgileridir. Daha önce bahsedilen fay kuşağına yerleşmiş Devrez ve Kızılırmak haricinde bu akarsulara karışan birçok yan derenin varlığı görülmektedir. Köroğlu Dağlarının kuzey yamaçlarından ve Ilgaz Dağlarının güney yamaçlarından Devrez ve Kızılırmak vadilerine inen yan dereler bol miktarda moloz ve alüvyal malzemeyi birikinti konileri halinde ağız kısımlarına yığıştır. Ilgaz Dağlarından doğan derelerin boylarının, Köroğlu Dağlarından doğanlarınınkine nazaran oldukça uzun oldukları görülür. Bu derelerin başında Tosya şehri batısında bulunan Deringöz Çayı gelmektedir. Yine şehrin batısında yer alan Emirler Çayı da Tosya Ovasının oluşumunda başlıca etkindir.

Tosya kazası haritasında kuzeyde, Ilgaz Dağları'nın güney yamaçlarından, Devrez depresyonuna inen akarsulara batıdan doğuya doğru göz atarsak; Yerkuyu Deresi, Avşar Deresi, Ciğre Çayı, Çifter Çayı, Suluca Çayı, Pelitcik Deresi ve Arık Deresi'nin sıralandıkları görülür. Daha doğuda Kargı kasabası batısında ise Karaköse Dere, Kızılıрмаğa kuzey yönünden katılmaktadır.

Köroğlu Dağlarından kaynaklarını alıp, Devrez Çayına dökülen akarsular doğudan batıya doğru sıralanırsa; Kayı Deresi, Karabey Çayı, Çepni Çayı ve Karapürçek Çaylarının yer aldığını görmekteyiz. Kazanın en kuzeydoğu ucunda kaynaklarını Vezirköprü kazası arazisinden alan Zeytundersi güneyden kuzeye doğru akan ve Kızılırmak'a karışan önemli bir akarsudur. Bu akarsuyun adına zeytin denilmesinin sebebi özellikle Kargı kasabasından doğuya doğru arazide zeytin ağaçlarının görülmesidir. Akdeniz etkisinden

¹² Bu zirveler, Çatal Ilgaz olarak adlandırılmakta olup, Büyükhacettepe (2587 m.) ve Küçükacettepe(2546 m) olarak Kastamonu ilinden Çankırı iline doğru kuzeydoğu-güneybatı istikametinde uzanırlar. Bkz. Bekir Gökmən, Çankırı İli Coğrafyası, Çankırı Belediyesi Kültür Yay.,Çankırı, 2011, s.31.

uzak olmasına rağmen burada zeytinin görülmesini mikroklima alanı adını verdiğimiz özel iklim şartlarına bağlanmaktadır. Gerek arazinin batıdan doğuya doğru alçalması, gerekse çöküntü oluklarının daralıp etraflarındaki yükseltilerle sert hava koşullarından korunaklı hale gelmeleri bu özel iklim koşullarının oluşmasını sağlar. İklimsel açıdan değerlendirecek olursak Tosya kazasında iklim batıdan doğuya doğru ılımanlaşmakta, çoğu Akdeniz iklimi bitki örtüsüne ait elemanların yetişmesine olanak sağlamaktadır.

Tosya Kazasına Ait Haritanın Beşeri (Yerleşme – Nüfus) Coğrafya Özellikleri

Kaza haritasından elde edilen bilgilere göre Tosya kazası dâhilinde, kaza merkezi olan Tosya şehri, nahiye merkezi olan Kargı kasabası ve bu ikisine ilave olarak, köy, mahalle, yayla ve kışlak yerleşmelerinin varlığını görmekteyiz.

Tosya kazasına ait yerleşme bilgilerini analizi gerçekleştirilen haritanın asıl çizim kısmı ve haritanın sağ tarafında yer alan “8. Köylere Ait Bilgiler” kısmından elde edebilmektedir. Yalnız şu hususu belirtmeliyiz ki köylere ait bilgileri içeren tabloda köyden daha küçük olan kır yerleşmeleri yer almamaktadır. Bu tür kır yerleşmeleri haritanın asıl çizim kısmında kendilerine has özel işaretler halinde görülebilmektedir. Harita üzerinde yerleşmelere göz atacak olursak, çoğu köy yerleşmesinin günümüzde de varlıklarını sürdürdükleri görülür. Ayrıca bazı yerleşmelerinde isimlerinin değiştirildiği tespit etmiş edilmiştir. Günümüzde köy halinde olan bir kısım yerleşmelerinde o tarihlerde köyden küçük kır yerleşmeleri şeklinde olduğu yine analizi yapılan haritadan çıkartmak mümkündür

Yerleşmelerin nahiye bazında idari bağılıklarını tespit etmek Tosya kazası haritasının analizi sonucu mümkün değildir. Bunun sebebi kazanın Merkez nahiyesi ile Kargı nahiyesi arasında bir nahiye sınırının geçirilmemiş olmasıdır. Köylere ait bilgi tablosunu incelediğimiz vakit; ilk bakışta sanki Tosya’ya ve Kargı’ya bağlı köylerin altlarında sıralandığı gibi bir izlenim doğmaktadır. Ancak köylerin yakınlık ve uzaklık karşılaştırması yapıldığında bu durumun yanıltıcı olduğu ortaya çıkmaktadır. Şöyle ki, Kargı nahiyesi altında sıralanan köyler içinde Niğel köyü, Tosya şehrine oldukça yakın bir mesafededir ve Kargı nahiyesine bağlı olma ihtimali kesinlikle yoktur.

1	Ödüske	16	Pelidcık	31	Sofular	46	Yukarıkayı	61	Halılar
2	Aşağıkayı	17	Çiçe, Aluc	32	Dağçatağı	47	Yağcılar	62	Dere
3	Aspırası	18	Hıdır Hızır &	33	Karabeğ	48	Yukarıdikman	63	Runkuş
4	Aşağıdikman	19	Çepni	34	Kızılca	49	Yukarıperçin	64	Sinanözü
5	Ahmedoğlu	20	Çukur	35	Karaköy	50	Kargın	65	Saraycık
6	Ortalıca	21	Çakırlar	36	Kuşcular	51	Büyükseki	66	Karakise
7	Ermelik	22	Çevlik	37	Köyneafşar	52	Yarakin	67	Karaboya
8	Aşağıperçin	23	Çakal	38	Küçükseki	53	Örencik	68	Karapürçek
9	Ekincik	24	Çeltikci	39	Göl	54	Eğnik	69	Karacaoğlan
10	Arık	25	Çaybaşı	40	Kilkuyu	55	Başpınar	70	Göl
11	Akseki	26	Dedem	41	Gökomuz	56	Bağözü	71	Köprübaşı
12	Oğuz	27	Dere	42	Gökceöz	57	Pelidözü	72	Mora
13	Bayat	28	Sevincviran	43	Kösen	58	Tekkeniş	73	Yağcılar
14	Beğ	29	Şarakman	44	Mısmılağac	59	Çakırlar	74	Yalmansaray
15	Bademce	30	Sapaca	45	Yerkuyu	60	Haynaz	75	Niğel

Kazadaki yerleşmeleri köy bazında değerlendirecek olursak, bütün köyleri haritanın sağ kısmında yer alan tabloda görebilmekteyiz. Bu tabloya göre Tosya kazasına bağlı, Kargı kasabası dışında 75 adet köy yerleşmesi mevcuttur. Bu yerleşmelerden büyük bir kısmının Tosya merkez nahiyesine bağlı olduğunu görmekteyiz.

1	Arık	8	Haynaz	15	Pelitözü	22	Yalmansaray
2	Bağözü	9	Karaboya	16	Runkuş		
3	Beygircioğlu	10	Karakise	17	Tekkenişin		
4	Dere	11	Köprübaşı	18	Karacaoğlan		
5	Eyzen	12	Mora	19	Saraycık		
6	Göl	13	Örencik	20	Sinanözü		
7	Halılar	14	Pelidcık	21	Yağcılar		

¹³1927 tarihli Tosya Kazası Haritasında yer alan köyler tablosunda köyler nahiye ayrımı yapılmadan karışık bir şekilde sıralanmıştır. Ayrıca Tosya nahiyesi ile Kargı nahiyesi arasında bir sınır olmadığından yerleşmelerin idari bağlılıkları 1935 Genel Nüfus Sayımı sonuçlarından tespit edilmiştir.

Bu dönemde hangi yerleşmelerin Tosya nahiyesine, hangi yerleşmelerin Kargı nahiyesine bağlı olduklarını söyleyebilmek için 1935 yılı nüfus sayımı yerleşme bilgilerinden yararlanma yoluna gidilmiştir.¹⁴ Burada kendisine bağlı köy sayısı daha az olan Kargı nahiyesi köyleri verildiği zaman geriye kalan diğer tüm köylerin Tosya kazası Merkez nahiyesine ait olacağı aşikârdır.

1935 yılına ait verilere göre Kargı nahiyesine bağlı köylerin sayısı 17 adettir.¹⁵ Ancak bu köyleri haritada yerlerine koyduğumuzda bir kısım köylerin Tosya merkez nahiyesinden oldukça uzakta kaldıkları görülmektedir. 1927 yılında Tosya kazasına bağlı olan bu köyler, kazanın kuzeydoğu kısmında yer almaktaydı. Bu köylerin 1935 yılındaki sayımda Sinop vilayeti, Boyabad kazasına bağlı olduklarını görülmektedir. Bu yerleşmeler Kargı nahiyesi köyleriyle ilgili tabloda (Tablo 3) 18. sıradan itibaren başlayan, Karacaoğlan, Saraycık, Sinanözü, Yağcılar ve Yalmansaray köyleridir. Bu köyleri de Kargı nahiyesine eklediğimiz zaman nahiyenin toplam köy sayısı 1927 yılı itibarıyla 22'ye ulaşmaktaydı.

Tosya kazası Kargı nahiyesi arazisini harita üzerinde değerlendirdiğimiz zaman, nahiyeye bağlı köylerin Devrez Çayı ve Kızılırmak'ın kuzeyinde yer aldıkları görülmektedir. Oysa günümüzdeki Kargı ilçesi arazisinin Kızılırmak nehri güneyindeki arazileri de kapsadığını görmekteyiz. Netice itibarıyla 1927 yılında Tosya kazası merkez nahiyesine ait köylerin toplam sayısı 53, Kargı nahiyesinin ise 22 olduğu tespit edilmiştir. Köylerin nahiyeler itibarıyla dağılımına baktığımızda iki komşu köy olan Oğuz köyü ile Pelitcik köyünün ayrı nahiyelerde kaldığını dolayısıyla iki nahiyeyi ayıran sınırın buradan geçtiği sonucuna ulaşılabilir.

1927 yılı itibarıyla baktığımız zaman Tosya kazasında toplam 37214 kişi yaşamaktaydı. Bu nüfusun 17878'ini erkek, 20336'sını ise kadınlar oluşturmaktaydı. Kadın nüfusun erkek nüfustan fazla olması Cumhuriyet'in ilk yıllarında Anadolu için oldukça alışılmış bir durumdur. On yıldan daha fazla süren yıkıcı savaşlar neticesinde kaybedilen erkek nüfus nedeniyle

¹⁴ Genel Nüfus Sayımı, 20 İlkteşrin 1935, Kastamonu Vilayeti, Türkiye Cumhuriyeti, Başbakanlık İstatistik Genel Direktörlüğü, Neşriyat Sayısı:75, Cilt.32, İstanbul, 1937, s.22-23.

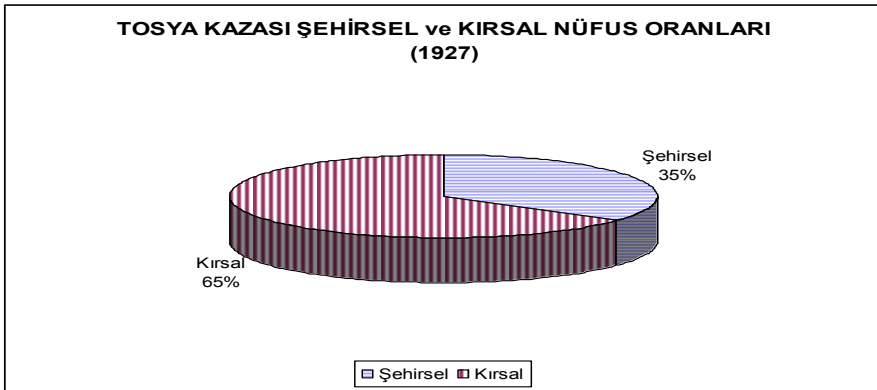
¹⁵ Mustafa Yakar, Kargı İlçesi Coğrafyası, Ankara Ün. Sosyal Bilimler Enst., Yüksek Lisans Tezi (Basılmamış), 2004, s.105.

Anadolu'nun demografik yapısı değişmiş, ekonomi zayıflamış ve Anadolu Cumhuriyet'i ağır koşullar altında karşılamıştır.

Bu dönemde Tosya şehrinde toplam 10544 kişi yaşamaktaydı. 5051 kişi erkek, 5493 kişi ise kadınlardan oluşan nüfusun hızlı bir şekilde arttığını söyleyebiliriz. Diğer bir şehrsel yerleşme olan Kargı kasabasında ise 2448 olan toplam nüfusun 1157'sini erkekler, 1291'ini kadınlar meydana getirmekteydi. Nüfusu en fazla olan köy 894 kişi ile Aşağıkayı köyü olup, en az olan köy ise 80 kişi ile olan Dere köyüdür.

1927 yılında nüfusun şehrsel ve kırsal olarak oranlarına bakarsak Tosya şehri ve Kargı kasabasını şehrsel yerleşmeler dâhilinde değerlendirilmesi, geriye kalan köy yerleşmelerinin ise kırsal yerleşmeler grubuna dâhil edilmesi gerekmektedir. Aşağıdaki grafikte görüldüğü üzere, şehrsel nüfus 12992 kişiyle, toplam nüfus içinde % 35'lik bir paya sahipti. Kırsal nüfus ise 24222 kişi ile % 65'lik payı kapsamaktaydı. Cumhuriyetin ilk yıllarında Türkiye'de kırsal nüfus oranlarının %75'ler civarında olduğunu düşünürsek ve şehirleşmeyi de bir gelişmişlik ölçütü olarak alırsak, Tosya kazasının şehrsel nüfusunun Türkiye ortalamasından yüksek olduğu ortaya çıkmaktadır. Nüfusla ilgili bir diğer faktör nüfusun sosyal nitelikleri arasında değerlendirilebilecek olan eğitimidir.

Grafik 1: Tosya Kazası Şehrsel ve Kırsal Nüfus Oranları (1927)

1927 yılından itibaren köy okullarının 1. sınıflarında kız ve erkek çocuklarının herhangi bir ayırım gösterilmeden okumaya başladığı ve böylece sınıflardaki kız ve erkek öğrenci sayılarının birbirine eşitlenmeye

başladıdır. 1928 tarihinden itibaren Latin alfabesine geçilmesi ve daha sonra da Millet Mekteplerinin yaygınlaşması Cumhuriyet'in en ücra köylere kadar eğitimi-öğretim hizmetlerinin yaygınlaştırmasıyla sonuçlanmıştır.

Tosya Kazasına Ait Haritanın Ekonomik Coğrafya Özellikleri

Kazanın arazi bölünüş bilgilerinden anlaşılacağı üzere Tosya'da en geniş tarım arazileri buğday, bağ, çeltik ve arpa yetiştirilmesine ayrılmıştır. Toplam tarım alanları içerisinde 3921 hektarlık ekim alanıyla buğday başı çekmektedir. Yine buğday ekilebilecek ancak nadas halinde bulunan arazilerin toplam alanının da 1622 ha olduğu karşımıza çıkmaktadır.

Buğdaydan sonra en fazla alanı dikili alanlar içinde değerlendirilen eşcâr-ı sıra ve bağ alanları oluşturmaktadır. 3000 hektarlık bu alanlar, Tosya kazasında bağ ve bahçelik alanların yoğunluğuna işaret etmektedir.

Anadolu'nun çoğu yerinde ekili ürün bazında en fazla alan kaplayan ikinci ürün arpa olurken, Tosya kazasında ekili ürün olarak arpanın üçüncü sıraya gerilediğini görmekteyiz. Bu durumu meydana getiren sebep kaza haritasında ekiliş alanları gösterilen ve daha çok Devrez Çayı vadi tabanında yer tutan çeltiktir.¹⁶ Çeltiğin kabuğundan ayrılması ve parlatılması sonucu elde edilen pirinç, Tosya kazasında 2600 hektarlık bir alanda ekilmektedir. Köylere ait bilgiler tablosundan anlaşılacağı üzere, Tosya kazasında çeltik ziraati daha çok Tosya çevresi köylerinde ve Devrez Çayı vadi tabanında yapılmaktadır. Devrez Çayı'nın güney ve kuzey yakalarında arazisi olan çoğu köyün çeltik tarımıyla uğraştığını görmekteyiz. Çeltik ekmeyen köyler ise daha çok yüksek plato ve dağlık sahalarda kurulmuş olan köylerdir. Kaza haritasında yer aldığı üzere Kargı kasabası doğusunda yer alan köylerin hiçbiri çeltik ekimi yapmamaktadır. Çeltik ekimi yapan veya yapmayan yerleşmeler, hem 1927 tarihli haritadan hem de haritaya eklenmiş ve aşağıda Tablo 4 olarak verilmiş listedem tespit edilmiştir. Çeltik ekimi yapmayan köyler arasında Aşağıberçin, Ekincik, Çakırlar, Dağçatağı, Kilkuyu ve Gökomuz gibi dağlık sahalarda yer alan köyler örnekleme olarak sayılabileceği gibi Kargı nahiyesine bağlı olup Kızılırmak boyunda yer alan Köprübaşı, Bağözü, Saraycık, Karacaoğlan, Sinanözü ve Yalmansaray gibi köyler de çeltik ekmeyen köylere ilave edilebilir. 1927 yılı itibarıyla kazada 7848 tonluk hatırı sayılır bir çeltik üretimi gerçekleşmekteydi.

¹⁶ Salih Şahin, "Tosya, Osmançık ve Kargı İlçelerinde Çeltik Ziraati", G.Ü. Eğitim Fakültesi Dergisi, 2002, C. 22, S. 3, s.22 ; Barış Taş, Tosya İlçesinde Araziden Yararlanma ve Planlamaya Yönelik Öneriler, Doktora Tezi A.Ü. Sos. Bil. Enst., 2006, s. 131.

Pirinçten sonra daha çok hayvan yemi olarak kullanılan arpa ekim alanlarının geldiğini görmekteyiz. 2403 ha'lık büyüklüğünde arpa ekilen arazilerin 1543 hektarının da boş bırakıldığı görülür. Buğdaya göre daha kısa bir vejetasyon süresi olan arpanın daha çok kazayı güney ve kuzeyden kuşatan dağların yüksek kesimlerine rastlayan köylerde ekiminin yapıldığı görülür. Bu ürünlerden sonra en fazla alan kaplayan ürünler sırasıyla mısır (424 ha), çavdar ve mahlut¹⁷ (157 ha), kaplıca¹⁸ (122 ha), sebzevât (33 ha), pamuk ve kendir (16 ha) ve darı 11 hektar karşımıza çıkar.

Tablo 4: Tosya Kazası Haritası (1927): Yerleşmeler ve Köy Bazında Bilgiler

Esâm-i Karve ve Kesabât	TOSYA KAZASI YERLEŞMELERİ																
	Nüfus Mikdarı					Merkez Kazaya Bu'd-u mesafesi		Çeltik	Keçirten	Keğeleğedik	Zeytinlik	Esmiya	Pamuk	Telfon	Mekke	Aksu	Köy sayısı (Önemli)
	Yılın başı	Yılın ortası	Yılın sonu	Erkek	Dişer	Sat	Dakika										
Merkez Kaza	3651	3493	3544	0													5
Ödüske	402	426	828	3													5
Aşağıkay	409	485	894	5													10
Aşçı	170	189	359	4													3
Ağaçdikman	65	72	147	1													1
Ahmedoğlu	224	313	537	6													3
Ortacı	390	345	735	5													5
Ermenlik	155	189	344	1													5
Aşağımergin	111	144	255	2													5
Ekinçik	151	176	327	2													5
Arık	269	315	584	5													5
Akseli	313	362	674	4													10
Oğuz	97	113	210	4													4
Bavay	164	205	329	3													5
Beğ	142	163	305	4													4
Başmaç	182	204	386	5													4
Pelidçik	251	302	553	3													3
Çiğre, Alue	278	305	583	4													6
Hüdr & Hüdr	114	154	268	3													3
Cepni	117	135	252	4													6
Cukur	161	167	328	4													5
Çakırlar	70	99	169	4													7
Cevlik	124	152	276	4													1
Çelci	243	281	524	3													1
Çeltikci	80	116	205	5													5
Çaybaşı	229	249	478	4													3
Dedem	42	38	80	3													3
Dere	138	190	328	5													1
Sevincivan	152	178	330	3													3
Şarakman	50	56	106	4													1
Sapaca	126	162	288	1													3
Soğular	137	169	306	2													2
Dağcotağı	183	225	408	6													5
Karaböğ	254	244	498	3													4
Kızıla	128	137	265	3													5
Karaköy	113	178	291	6													5
Kuşçular	173	191	364	3													3
Köyneşgar	148	158	306	5													5
Küçükkeçi	89	117	216	3													1
Göi	143	141	284	4													6
Kılıyü	135	163	298	6													15
Gökmuş	127	146	273	6													3
Gökceöz	143	165	308	3													1
Kösem	53	86	139	9													4
Mıramtağac	86	70	156	7													4
Yerkuyu	178	186	394	7													3
Yükarıkay	135	148	383	6													10
Yağcılar	186	196	382	4													2
Yükarıdikman	52	77	129	3													5
Yükarımergin	139	166	305	4													5
Kargın	144	151	395	3													4
Büyükkeçi	205	232	437	3													4
Yaracın	64	91	155	3													1
Kargı Nahiyesi	1157	1291	2448	8													0
Örencik	196	244	440	9													4
Eğnik	182	201	383	9													3
Başpınar	151	182	333	11													3
Bağöz	272	320	593	14													3
Pelidözü	136	175	311	10													5
Tekkeniş	230	267	497	13													5
Çakırlar	108	142	250	7													2
Haynaz	144	168	312	6													2
Halılar	177	186	362	7													2
Dere	120	126	246	6													2
Runkuş	237	267	504	6													2
Sinanözü	70	67	147	15													5
Saraycık	121	154	275	13													5
Karaköy	163	184	347	7													4
Karaboya	75	95	170	5													5
Karapöçek	40	52	92	14													2
Karacaoğlan	104	147	251	15													4
Göi	299	222	521	11													6
Köprübaşı	115	105	22	13													4
Mora	273	320	593	9													9
Yağcılar	107	147	254	7													2
Yalmanşaray	69	63	123	16													5
Nişel	76	96	172	4													4
Yekün	17878	20336	37214	3													315

¹⁷ Mahlut, Anadolu'da kuraklığa karşı çiftinin buğday ve çavdarı karıştırarak ektiği bir tür ürün sigortası yöntemidir. Böylece kurak geçen yıllarda buğday veriminin düşmesi, kuraklığa karşı dayanıklı olan çavdarla telafi edilmektedir. Dolayısıyla bu tür ekim kıtlık ve kıtlığın yaratacağı açlığa karşı alınan bir önlemdir.

¹⁸ Kaplıca, siyaz ya da siyezolaak da isimlendirilen bir tür kapçıklı buğday çeşididir. Bu yerel türün veriminin az olduğu bilinir.

Buğday ve tahıl türleri arasında ise, insan gıdası olarak değerlendirilen ve en fazla üretimi yapılan buğdaydır. Yaklaşık 8848 tonluk buğday üretim miktarını, daha çok hayvan yemi olarak kullanılmak amacıyla ekilen arpa takip eder. Tosya kazası arpa üretiminin 8370 ton civarında olduğunu görmekteyiz. rpayı, yukarıda miktarı verilen çeltik izlemekte olup, mahlût 1500 tonluk üretimle dördüncü sırada gelmektedir. Mısır, kaplıca, çavdar ve darı sırasıyla üretim değerleri açısından azalan miktarlarda üretilen tahıl türlerine karşılık gelir.

Lifli dokuma bitkilerinden yaklaşık 10 hektarlık bir alana pamuk ve keten ekilmektedir. Kazada 6 ton civarında keten lifi elde edilirken, daha çok Kargı nahiyesine bağlı köylerin ürettiği 250 kg civarındaki pamuğun yerel ihtiyacı karşılamak dışında ticari bir değer taşıdığından söz edilemez.

Tablo 4: Tosya Kazası Tarım Ürünleri (kg)		
Vasat-î İstihşâlât		
Mahsûlât-ı Arziyye	Mikdar-ı İstihşâlât	îzâhât
Buğday	8.847.680	
Arpa	8.370.320	
Kaplıca=Siyaz	306.750	
Mısır	475.000	
Çeltik	7.848.000	Ham prinçdir
Çavdar	155.000	
Darı	33.000	
Pamuk	250	
Keteniyye	6.660	
Sebzevât	26.295	
Mahlut	1.504.000	
Elma	150.000	Yaş olarak
Armut	20.000	“
Ayva	5.000	“
Erik	200.000	“
Ceviz	116.600	Kuru olarak
Fındık	100	“
Nar	300	Yaş olarak
İncir	700	“
Üzüm	1.004.000	“
Övez	7.000	“
İğde	400	“
Kestane	100	“

Bağ ve bahçelik tarım arazisi büyüklüğü buğdaydan sonra ikinci sırada gelmektedir. 3000 hektara yaklaşan bağ-bahçelik arazi, Tosya kazasında sebze ve meyveciliği önemli hale getirmiştir. 26 tonluk bir sebze üretimi yanında uygun iklim özellikleri sayesinde oldukça çeşitli meyveler yetiştirebilmektedir. Sebzeçilik açısından Kargı kasabası ve yakın köyleri bamyasıyla ünlenmiştir. Bamyanın Kargı nahiyesi dışında sadece Tosya şehri yakın çevresindeki tarım arazilerinde ekiminin yapılması da dikkate şayandır. Meyvecilikte, bağcılık en önemli faaliyet olarak görülmektedir. 1000 tonu geçen üretim miktarı Tosya kazasında bağcılığa verilen öneme anlam kazandırmaktadır. Tosya şehri çevresinde yer alan “Gümele” adı verilen bağ evlerinin, hasat döneminde oldukça hummalı çalışmalara sahne olduğu

anlaşılmaktadır. Üzümden sonra erik, elma ve ceviz en fazla üretim değerlerine sahiptir. Bunların dışında armut, ayva, fındık, nar, incir, övez, iğde ve kestane gibi meyveler kazada yetişmektedir. Fındık, incir ve nar gibi soğuğa karşı hassas bitkiler yanında üretim değerlerinden bahsedilmemiş olan zeytinden de söz etmek gerekir.

Kargı nahiyesinin doğu kısmında, Kızılırmak vadisi tabanının korunaklı yerlerinde zeytinliklerin olduğu görülür. Akdeniz ikliminin karakteristik bir elemanı olan zeytinin burada yer alması, arazinin mikro klima koşulları oluşturmasından kaynaklanmaktadır. Ancak buradaki zeytinliklerin kazaya ekonomik anlamda bir katkı sağlamadığı da ortadadır.

Kazada tarımın yanında hayvancılıkta önemli bir yere sahiptir. Dağlık ve ormanlık Tosya kazası arazisinde yapılan küçükbaş hayvancılıkta, keçi koyundan daha fazladır. Keçi ırkları açısından Ankara Keçisi olarak da bilinen Tiftik Keçisinin çoğunluğu oluşturduğu dikkat çeker. Coğrafi yaşama alanı, Ankara kuzeyi ve Köroğlu Dağları olarak bilinmektedir.¹⁹Tiftik Keçisinden elde edilen tiftik, Tosya kazasında yaygınlaşıp gelişen Tela dokumacılığının hammaddesini oluşturmaktadır.

Büyükbaş hayvancılık açısından sığır cinsinin baskınlığı gözden kaçmamakla beraber, Devrez Çayı vadisindeki sulak alanlarda manda kendisine hatırı sayılır bir yer bulmuştur. Yük hayvanlarında ise bağlık ve bahçelik alanların en lüzumlu hayvanı olan merkebin sayısal üstünlüğü mevcuttur.

Tablo 1: Tosya Kazasında Bulunan Hayvan Varlığı (1927)

Kazada Mevcud Hayvanat

Eşâmî-i Hayvan at	Mikdar		Eşâmî-i Hayvan at	Mikdar	
	Dişi Adedi	Erkek Adedi		Dişi Adedi	Erkek Adedi
Koyun	17197	2598	Manda Danası	455	-
Kılkeçi	9828	1203	Sığır Boğası	-	540
Tiftik	20547	5900	Sığır Danası	5170	-
Bargir	564	216			
Aygır	-	157			
İğdiş	15	-			
Merkebe	1011	2035			
Katur	-	171			
Manda	1294	1306			
Sığır	9017	8374			
Manda Boğası	-	100			
Yekün	-	-			

¹⁹Yurt Ansiklopedisi, Türkiye, İl İl : Dünü, Bugünü, Yarını, Cilt 1, Anadolu Yayıncılık A.Ş., 1981, s.542-543.

Tosya kazasında, Cumhuriyetle beraber tarımsal gelişmeler hızlı bir şekilde cereyan etmiştir. Tarımsal alet ve makinalardaki gelişmeye bağlı olarak, motorlu ve buhar makinalı tarım araçları yaygınlaşmaya başlamıştır. Ancak şu da çarpıcı bir gerçektir ki tarım aletleri içinde 4764 adetle karasaban önemli bir paya sahiptir. Kazada 1927 yılı itibarıyla 1 adet traktör ve 1 adet traktör pulluğunu görmekteyiz. Ayrıca motorla çalışan değirmenler ve çeltik fabrikasında görev yapan bir adet lokomobilin kaza için önemli modern makinalar olduğu ortadadır. Kazada çeltik ve mısır üretimine bağlı olarak kullanılan merdaneler de önemli sayıda bulunmaktaydı.

Tosya'da yapılan tarımsal üretim yanında kazanın özellikle Ilgaz Dağları üzerinde bulunan ve işletilmeye uygun olan ormanları, bu hammaddelere dayalı ağaç ve kereste sanayisinin doğmasına neden olmuştur.²⁰

Türkiye Cumhuriyeti tarihinde yine devlet desteği sonucunda kurulan ilk modern çeltik işleme fabrikasının da adresi Tosya olmuştur. Böylece dink adı verilen büyük çeltik dibeklerinin yerini modern fabrikalar almıştır.

Bu sayede eski usul üretimlerden yeni ve modern fabrika üretimine geçişin ilk sinyalleri burada görülmeye başlanmıştır. Buğday ve çeltik üretimi yanında bunların işlenmesi için un değirmenleri ve çeltik dingleri kazanın köylerine dağılmış durumdaydı.

Tablo 6: Tosya Kazasında Mevcut Tarım Alet ve Makineleri

Alet-i Ziraiyye ve Kuvvey-i Muharrike Mevcudu

Esâmî	Adedi
Karasaban	4764
Sürgü	4500
Pulluk	5
Traktör Pulluğu	1
Keşan= Tarla Tırmığı	1280
Merdane= Çeltik Harmanı için	1300
Çeltik Patozu	1
Motorla Muharrik Değirmen	1
Traktör	1
Mısır Makinası	1
Eğremuz[?]	1
Treyler[Römork]	14
Lokomobil	1
Lokomobil ile Müteharrik Çeltik Fabrikası	1

Özellikle un değirmenlerinin yaygınlığı ve bazı köylerde birden fazla oluşu, değirmen inşa edilebilmesi için uygun eğim ve su gücünün varlığına işaret etmektedir. Kazadaki ormanların varlığına bağlı olarak mevcut olan kereste sanayisinin odak noktasını, ağırlıklı olarak Ilgaz Dağları

eteklerinde yer tutan su hızları oluşturmaktaydı.

²⁰ Murat Tanrıku, Tosya İlçesinin Ekonomik Coğrafyası, Ankara Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enst., Yüksek Lisans Tezi, 1999, s. 130-131.

Tablo 7: Tosya Kazasındaki Bazı Sanayi Tesisleri (1927)**Dink, Değirmen ve Hızır Mevcudu**

Esâmî-i Karye ve Kasabat	Çeltik Dingi	Su Hızarı	Un Değirmeni	İzahat				
Tosya M	7		8	Derdest inşâ son sistem çeltik fabrikasıyla tüccarlarımızın un değirmeni haricidir.				
Kargın		1	1					
Ödüske	1	1	1					
Kızılca			3					
Sevinçviran			1	Esâmî-i Karye	Çeltik Dingi	Su Hızarı	Un Değirmeni	İzahat
Gökceöz			1					
Çiğce	1	1	2					
Sekiler	1	1	2	Yekûn	-	-	-	Nakl-i Yekûn
Dağçatağı	-	-	3	Kuşçular	3	-	1	
Şarakman	-	-	1	Sofular	-	-	1	
Çepni	-	-	2	Kargı Nahiye M	1	-	2	
Perçinler	-	1	7	Halılar	-	-	1	
Ekincik	-	1	1	Mora	-	-	1	
Yarakin	-	-	2	Runkuş	2	-	3	
Ermelik	1	-	3	Dere	-	-	2	
Bayat	-	-	1	Karakise	-	-	1	
Aşağıkayı	1	1	5	Tekkeşin	-	-	3	
Göl ve Yağcılar	-	1	6	Köprübaşı	-	-	1	
Yerkuyu	-	1	1	Saraycık	-	-	2	
Pelidcık	-	-	3	Karaboya	-	-	1	
Arık	1	-	1	Karacaoğlan	-	-	2	
Ortalıca	1	-	6	Yalmansaray	-	-	1	
Bademce	-	-	2	Pelidözü	-	-	3	
Karaköy	1	-	2	Başpınar	-	-	1	
Çevlik	2	-	-	Karapürçek	-	-	2	
Ahmedoğlu	-	-	1	Örencik	-	-	2	
Mısmılağaç	-	-	1	Göbene	1	1	1	
Gökomuz	-	-	4					
Oğuz	-	-	2					
Sapaca	3	1	3					
Çakal	3	-	3					
Akseki	1	-	1					

Sonuç

Türkiye Cumhuriyeti'nin kuruluş döneminde Tosya kazasında ziraat memuru olarak görev yapan Behçet Bey tarafından çizimi yapılmış ve Türk Tayyare Cemiyeti Tosya Şubesine hediye edilmiş bu nadide eser, 1927 yılı Tosya'sı ve kendisine bağlı bulunan yerleşmeler hakkında çok önemli bilgiler içermektedir.

Haritanın açıklama kısmında da yer aldığı üzere Cumhuriyet'in Tosya'ya kazandırdıklarına ve köylerdeki hızlı kalkınmanın varlığına işaret edilmiştir. Cumhuriyetle beraber Tosya'da eğitim-öğretim yanında ulaşım ve iletişim alanlarında hızlı gelişmeler kaydedilmiştir. Kazada haberleşmek için kurulan için telefon hatları, köylerde açılan okullar ve köyler arasında inşa edilen soseler önemli yenilikler arasındadır.

Eserin müellifi modernleşen Tosya'yı aynı zamanda var olan sosyo-ekonomik potansiyelleriyle ele almış, hali hazırdaki coğrafi özellikleri grafikler de kullanarak yansıtmaya çalışmıştır.

Öncelikli olarak Tosya kazası idari haritası hudutlarını çizmiştir. Bu harita içinde başta yerleşmelerin dağılışı olmak üzere, yolları, telefon hatlarını, yerleşme tiplerini, dağları, akarsuları ve kaza için önem arz eden çeltik ekili arazileri göstermiştir.

Haritanın asıl çizim çerçevesi dâhilinde, Tosya kazası arazisi bölünüşü yanında ekili-dikili arazilerin hektar bazında büyüklükleri gösterilmiştir. Yine çerçeve dâhilinde dağlık sahaların karşılaştırmalı genişliği, arazideki önemli yükselti noktalarının kesitleri ve haritanın ölçeği de hem çizgi hem de kesir ölçek olarak verilmiştir.

Şu bir gerçektir ki gelişme ve kalkınma birden bire olmamıştır, nitekim gelişmeyi ve kalkınmayı kısıtlayan coğrafi koşullar, aşılması gereken önemli engeller oluşturmaktadır. Anadolu'nun bir parçasının geçmişte hangi şartları yaşadığı ve hangi aşamalardan geçerek günümüzdeki modern Türkiye'ye ulaştığının en iyi örneğini, Tosya bu harita dâhilinde açık seçik ortaya koymaktadır.

Sonuç olarak bir alanla ilgili coğrafi bilgiler elde edildikten sonra bu bilgilerin en iyi şekilde yorumlanabilmesi ve mekanda görselleştirilmesi amacıyla haritalardan istifade etmek Coğrafya Bilimi için temel unsurdur. Bu sayede birbirinden bağımsız gibi görünen mekânsal elemanları, bir araya toplamak ve sentezlemek suretiyle analiz etmek, mekânsal ilişkileri anlamak açısından vazgeçilmezdir. Coğrafya'da diğer bilimler gibi insanlığa faydalı olduğu ölçüde saygı kazanmaktadır. Bu noktadan bakıldığında hazırlanan harita ve haritaya eklenmiş grafik ve tablolar, kalkınma ve gelişme meselesi

yönünde alınacak kararların isabetli olmasını kolaylaştırır. Bu haritanın yapılması bile dönemin şartları düşünüldüğünde başlı başına şayanı takdirle karşılanacak bir durumdur. Coğrafya Bilimi için haritalar mekâna ait kritik bilgileri yansıtmakla birlikte geçmiş zamanlardan geleceğe uzanan gelişim aşamalarının kolayca fark edilmesini sağlar. Ziraat memuru Behçet Beyin çizdiği harita, sadece coğrafyacılar için değil, diğer bilim disiplinlerinin de haritadan etkili bir şekilde yararlandığının en güzel örneğidir.

KAYNAKÇA

1.Kitaplar

BAŞBAKANLIK OSMANLI ARŞİVİ DAİRE BAŞKANLIĞI , 438 Numaralı Muhasebe-i Vilayet-i Anadolu Defteri II (937/1530), Bolu, Kastamonu, Kângırı ve Koca-ili Livaları, Yay. No:20, Ankara, 1994.

DEVLET SALNAMESİ (SALNAME-İ DEVLET-İ ALİYE-İ OSMANİYE), 1278h. (1861-62 m.).

DEVLET SALNAMESİ (SALNAME-İ DEVLET-İ ALİYE-İ OSMANİYE), Kastamonu Vilayeti, 1286h. (1869-70 m.).

GENEL NÜFUS SAYIMI, 20 İlkteşrin 1935, Kastamonu Vilayeti, Türkiye Cumhuriyeti, Başbakanlık İstatistik Genel Direktörlüğü, Neşriyat Sayısı:75, Cilt.32, İstanbul, 1937.

KANKAL Ahmet, XVI. Yüzyılda Çankırı, Çankırı Belediyesi Kültür Yay., Yenigün Ofset Matbaacılık, Çankırı, 2011.

ÖZÇAĞLAR Ali, İdari Coğrafya, Ümit Ofset Matbaacılık, Ankara, 2011.

ŞEMSETTİN SÂMÎ , Kâmûsu'l-a'lâm, Cilt 4, Kaşgar Neşriyat, Ankara ,1996.

YURT ANSİKLOPEDİSİ, Anadolu Yayıncılık, Cilt 6. İstanbul,1982.

YURT ANSİKLOPEDİSİ, Cilt 3, Anadolu Yayıncılık, İstanbul, 1982.

2.Makaleler

İBRET Ünal, “Tarihi İpek Yolu Üzerinde Bir Anadolu Şehri :Tosya (Kuruluşu ve Gelişmesi)”, Marmara Coğrafya Dergisi, S. 8,İstanbul Temmuz 2004.

İBRET Ünal, “Tosya Şehrinin Fonksiyonel Özellikleri”, Marmara Coğrafya Dergisi, S.9, İstanbul. Ocak -2004,

GÖKMEN Bekir, Çankırı İli Coğrafyası, Çankırı Belediyesi Kültür Yayınları, Yenigün Ofset Matbaacılık, Çankırı, 2011.

SARIKURT Kemal, “*Tosya'nın Özgeçmişinden Pasajlar*”, Tosya Düşünce ve Kültür Dergisi, Tosya Kalkınma ve Kültür Vakfı Yay, Yıl 2, Cilt 2, Sayı 7, Çorum, 1991.

TATLI Hüseyin, Tosya Düşünce ve Kültür Dergisi, Yıl: 3, Cilt: 3, Sayı: 10, Çorum, 1992.

TIRAŞ Adem, “Yakın Tarihimiz”, Tosya Düşünce ve Kültür Derg., Yıl:3, Cilt:3,Sayı:15, Çorum, 1993.

TONGUL Neriman, “*Türk Harf İnkılabı*”, Ankara Üniversitesi Türk İnkılâp Tarihi Enstitüsü, Atatürk Yolu Dergisi, Ankara,2004.

TÜRKSEZER Ali – Çobanoğlu Selman, “Türk Haritacılık Tarihi – 1:200.000 Ölçekli Haritalar, Harita Dergisi, Harita Genel Komutanlığı, Sayı: 148, 2012.

3. Tezler

TANRIKULU Murat, Tosya İlçesinin Beşeri ve Ekonomik Coğrafyası, Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enst., Yüksek Lisans (Basılmamış), Tezi, 1999.

TAŞ Barış, Tosya İlçesinde Araziden Faydalanma ve Planlamaya Yönelik Öneriler, Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enst., Doktora Tezi (Basılmamış), 2006.

YAKAR Mustafa, Kargı İlçesi Coğrafyası, Ankara Ün. Sosyal Bilimler Enst., Yüksek Lisans (Basılmamış), 2004.

4. İnternet Sitesi

TOSYA BELEDİYESİ, Tosya Coğrafyası, [16.05.2012], http://tosya.bel.tr/index.php?option=com_content&view=article&id=107&Itemid=127.

TOSYA İLÇE MİLLİ EĞİTİM MÜDÜRLÜĞÜ, [15.05.2012.], 2011-2014 Stratejik Plan, s.25, <http://tosya.meb.gov.tr/belgeler/tosyamemsp.pdf>.

- TOSYA KAYMAKAMLIĞI, [06.03.2012]
http://www.tosya.gov.tr/default_B0.aspx?id=606.
- TÜRK DİL KURUMU, Yazım Kuralları,[10.02.2012],
http://www.tdk.gov.tr/images/dosyalar/YAZIM_KURALLARI.pdf
- TÜRKİYE CUMHURİYETİ ADALET BAKANLIĞI, Mevzuat Bilgileri,
“Köy Kanunu”, [01.03.2012].
<http://www.mevzuat.adalet.gov.tr/html/368.html>.

5.Haritalar

- Tosya Kazası, Çiftçi Mabaası, İstanbul, 1927.
- 1/200.000 Ölçekli Kastamonu Paftası, Harita Genel Müdürlüğü, 1947.
- 1/200.000 Ölçekli Çankırı Paftası, Harita Genel Müdürlüğü, 1952.
- 1/200.000 Ölçekli Osmancık Paftası, Harita Genel Müdürlüğü, 1947.